

Nedělní úvaha (kázání) na text knihy Exodus

v Lysé nad Labem, 3. neděle po Narození Páně, 14.1.2024

Sipora obřízka syna

Sipora podle malby *Mojžíšovo mládí v Sixtinské kapli*,
Sandro Botticelli, 1481-1482, Vatikán, Zdroj Wiki

Mojžíš odešel a vrátil se ke svému tchánu Jitrovi. Řekl mu: „Rád bych šel a vrátil se ke svým bratrům, kteří jsou v Egyptě, a podíval se, zda ještě žijí.“ Jitro Mojžíšovi odvětil: „Jdi v pokoji.“ Hospodin pak řekl Mojžíšovi ještě v Midjánu: „Jen se vrať do Egypta, neboť zemřeli všichni, kteří ti ukládali o život.“ Mojžíš tedy vzal svou ženu a syny, posadil je na osla a vracel se do egyptské země. A do ruky si vzal Boží hůl. Hospodin dále Mojžíšovi poručil: „Až se vrátíš do Egypta, hled', abys před faraónem udělal všechny zázraky, jimiž jsem tě pověřil. Já však

zatvrdím jeho srdce a on lid nepropustí. Potom faraónovi řekneš: Toto praví Hospodin: „Izrael je můj prvorozený syn. Vzkázal jsem ti: Propusť mého syna, aby mi sloužil. Ale ty jsi jej propustit odmítl. Za to zabiji tvého prvorozeného syna.“ Když se na cestě chystali nocovat, střetl se s ním Hospodin a chtěl ho usmrtit. Tu vzala Sipora kamenný nůž, obřezala předkožku svého syna, dotkla se jeho nohou a řekla: „Jsi můj ženich, je to zpečetěno krví.“ A Hospodin ho nechal být.“ (Bible, exodus, 4. kapitola)

Ježíšova slova: Pak vzal kalich, vzdal díky, podal jim ho a pili z něho všichni. A řekl jim: „Toto jest má krev, která zpečetí uje smlouvu a prolévá se za mnohé.“ (Bible, Markovo evangelium, 14 kapitola)

Možno doplnit četbou Ježíšových slov k eucharistii (Mk 14,22-24) či Pavlova slova o obřízce (Ko 2,11-13b). Píseň 673 či 768 z NEZ byla také zpívána.

Hospodin si Mojžíše nejdřív vybere za zachránce Izraele, přinutí jej přijmout velice nebezpečný úkol, a když ho konečně Mojžíš uposlechne a vypraví se i s manželkou a synem do Egypta, Bůh málem Mojžíše či jeho syna (to není z textu zcela jasné) zabije během jedné noci na cestě. A důvod? Z našeho hlediska formalita – Mojžíšův syn není obřezaný. V tomto úhlu pohledu je to další argument pro odmítání Starého zákona. Křesťan poukáže na skutečnost, že od dob apoštola Pavla patří do lidu Hospodinova i neobřezaní pohané. A pro většinou západní společnost bude tento text jen dalším argumentem v odmítání židovsko-křesťanského náboženství.

Snaha vymezit se vůči podobným argumentům či rehabilitovat podobné texty vede většinou ke zlehčování jejich závažnosti, zmírňování jejich formulací či rovnou k jejich vytěsnění z povědomí. Jenže ony tu jsou, ba mají co říci, byť se to neposlouchá lehko. Mohou být lékem na hyperkorektní dobu, která hlídá každé vyslovené slovo (aby vám útlocitným jazykem oznámila mnoho zavádějících informací a za velká slova o toleranci a rovnoprávnosti schovávala boj o moc). V našem dnešním textu se mluví tvrdě a rovnou k věci, nic se za nic neskovává. Hospodin je tu iniciátorem noční tísnivé scény, ve které teče krev. Některé věci evidentně nejsou Hospodinu jedno. Nesnažme se ale informace o Bohu překroutit, snažme se jej pochopit. Před malou chvílí, na samotné cestě do Egypta, tvrdě a bez příkras instruoval Mojžíše stran jeho jednání s faraonem: „Potom faraónovi řekneš: *Toto praví Hospodin: ‚Izrael je můj prvorozený syn. Vzkázal jsem ti: Propusť mého syna, aby mi sloužil. Ale ty jsi jej propustit odmítl. Za to zabiji tvého prvorozeného syna.‘*“ Netřeba si situaci lakovat na růžovo. V Egyptě umírají děti. A budou umírat. Faraon už dávno rozpoutal krvavou lázeň a ani v daleké cizině se nelze tvářit, že tomu tak není. Jenže Mojžíšovi to zřejmě připadá jako nám, když slýcháme o útocích Hamásu kdesi v Izraeli. Je to daleko, je to u lidí, na něž se Mojžíš snaží zapomenout. I proto je vnímá negativně - snaží se zapomenout! A najednou je násilí na dětech přítomno přímo na jeho synech, za jeho dveřmi, v jeho stanu! „Zatracení Hebrejové,“ říkal si dost možná Mojžíš, když nasedal na osla a vydával se na cestu do Egypta. Hospodin se mu proto snažil dodat odvahy a sdělil mu, že nepřátelští Egyptané usilující mu o život již zesnuli. Ale nejen to. „A až se vrátíš do Egypta, hled’ jednat s faraonem!“ důrazně připomíná Mojžíšovi Hospodin cíl jeho cesty. Asi je třeba mu jej důrazně připomínat. Mojžíš jakoby měl tendenci zapomenout, že jedná ve prospěch ohrožených dětí. A pak se najednou násilí na prvorozených objeví uprostřed Mojžíšova tábora, v temné a strašné noci, kdy jde Mojžíšovu dítěti či snad samotnému Mojžíši o život. Že je to strašlivé? Ale tohle je každodenní hebrejská realita uprostřed nepřátel!

Nemyslím si, že by Boží útok na Mojžíšovu rodinu měl za úkol evokovat tísnivou situaci Hebrejů v Egyptě. To se stane tak trochu mimochodem. Boží jednání vůči Mojžíšovi uprostřed temné noci má evidentně více motivů a je složitější, jak už to v rodinných vztazích bývá. Protože o rodinné vztahu tu nakonec jde především. Dokazuje to s obřízkou spojené prolítí krve i Sipořino vyjádření o Bohu jako ženichovi. Přesto nás může šokovat Hospodinův nenadálý noční atak. Mojžíš by ovšem jako Hebrej nemusel být tak moc překvapený. Zná mytologické příběhy vlastního lidu. Když uprostřed jeho tábora a temné noci nárokuje si tu čísi život sám Hospodin – je to jako kdysi v nočním zápase s Jákobem, nebo jako kdysi v nároku na obětování Abrahamova Izáka. Mojžíš zná příběh o smlouvě mezi Abrahamem a Hospodinem, ví, že jejím znamením byla obřízka. Ví, že smlouva se předává z otce na syna. Sám Mojžíš je obřezán. Svého syna či syny však obřezat nenechá. Nechce, aby byli součástí lidu Božího, aby patřili pod smlouvu s Abrahamem. Proč? Má to evidentně dva důvody. Jeden už známe. Mojžíšovo vystrízlivění stran Hebrejů, jeho zklamání ze vzájemného nepochopení i hebrejské malosti. O Mojžíšově snaze zapomenout, že je sám Hebrejem, už víme. Co je ale druhým důvodem, který brání v obřízce jeho syna? Velmi pravděpodobně je to Sipora, manželka Mojžíšova.

Mojžíš se v cizině oženil. Sipora byla dcerou náčelníka kmene, její otec byl i jakýmsi šamanem, náboženským představitelem kmene. Mojžíš sám se ovšem tehdy ke své víře nijak nehlásil, byl dokonce považován za Egyptřana, a ještě při odjezdu do Egypta se o svém poslání či etnických kořenech slůvkem nezminí. Mojžíš se ale v novém domově nepodílel ani na vedení či politice, stal se obyčejným pastýřem, žil stranou politiky kmene. Jeho nedostatky pro politickou reprezentaci bude později dohánět dokonce sám jeho tchán, který jej bude učit jak spravovat kmen, a to ve chvíli, kdy už Mojžíš tisíce lidí povede pouští (Ex 18)! Ať už to bylo zklamáním z lidí (Hebrejů), za něž byl svého času ochoten nasadit krk a bojovat (to když zabil v Egyptě surového dozorce), nebo to bylo Mojžíšovou absencí touhy po moci, Mojžíš se touto svou neprůbojností a nevyhraněností etabloval jako vhodný nápadník náčelnické dcery. To Sipora byla dost možná vůdčí element v jejich svazku. On jen pastýř, cizinec, zdánlivě bez vyznání.

Pro Siporu byla obřízka vlastních synů do cizího hebrejského náboženství nejspíš nepřijatelná. Svědčí o tom několik drobností. Jednak její jméno, které má hodně co do činění s povoláním věštkyně a šamanky. Ale také její jednání oné noci, kdy se Hospodin objeví v Mojžíšově táboře, aby usiloval o život. Hospodin neusiluje o život Sipořin, ona přesto ví, proč Hospodin přišel, a co musí ona udělat. Ví, kde je problém. Obřízku udělá dokonce rituálně správně,

evidentně o tom načerpala nějaké vědomosti dříve, zajímala se, je to blízko její profesi. Celá ta noční scéna je zajímavá právě tím, že jednajícími osobami jsou tu Hospodin a Sipora. A je to Sipora, kdo v závěrečné scéně padá Hospodinovi k nohám a říká mu: „Jsi můj ženich,“ či přesněji: „Jsi můj pokrevný příbuzný, je to zpečetěno krví.“

Jsme tak trochu v šoku. Žijeme ve společnosti, která hájí svobodu víry jako intimní a soukromou věc jednotlivců. Pakliže do sborů přicházejí noví lidé, jsou to většinou jednotlivci, nikoli celé rodiny. A teď tu máme biblický text o jakémisi náboženském nároku na děti. A vlastně i na životního partnera/ku. My jsme se ale zabydleli v pojetí svobody, která si nečiní nároků vůči druhým. Netýká se to jen náboženství, ale téměř všech aspektů života. Vypadá to ideálně, může to ale velmi odcizovat. V náboženské realitě to může vypadat tak, že každý z partnerů chodí či nechodí do svého kostela či mešity. Oba si tak v jistém odloučení mohou budovat své předsudky vůči druhému, vůči jeho názorům a prioritám, vůči jeho náboženství. Být v pokrevním svazku ale znamená sdílet spolu i cestu toho druhého. Rovnocenně a spravedlivě. Jednou tak mají navštívit jeho kostel, jednou její kostel, budhistický wat nebo třeba zůstat doma. Podobně to má být i v dalších aspektech společného života. Jít s tím druhým z vlastní rodiny kus jeho cesty je princip, který jakoby zmizel pod příkrovem sobectví, byť se zaštiťuje sebevětší svobodou.

I v našem textu nejde vlastně ani tak o náboženství, jako o rodinné svazky. To ostatně naznačuje i terminologie, kdy Sipora mluví o Bohu jako ženichovi či tchánovi a prolitou krví je deklamováno pokrevní příbuzenství. „Krev není voda“, asi znáte to heslo. Dost dobře to platí i pro vztah Hospodina a jeho lidu. Obřízkou, při které se prolévá krev, se z pouhého náboženského vztahu stává vztah pokrevní - rodinný. Ne nadarmo tituluje Ježíš Boha jako Otce a věřící jako jeho děti. Dosaďme si do toho podivného příběhu Hospodinovy noční návštěvy klasický rodinný model, uchopme všechny jednající postavy jako blízké příbuzné, kteří se chovají dle obvyklých způsobů. Zahřme do toho proto i všechna ta vzájemná ublížení, uražení, všechny ty výhrady vůči tchýním, tchánům, jeho či jejím kamarádům apod. Sipora tu hraje roli jakési snachy, která se odmítá být jen jednou setkat s manželovým otcem, protože ho nesnáší, nezajímá ji, nebo jí přijde divný. Jenže v manželství se mají navštěvovat oboje rodiče.

Respekt a pochopení k nárokům druhého sblížuje, protože vytváří prostor pro pochopení toho, co je pro druhého důležité. Nezájmem dáváme možná druhému svobodu, ale zároveň zavrhuje to, co by nás mohlo pevněji spojovat, protože když konáme jen to, co nás oba baví, je to pro vztah málo a bývá to i pomíjivé.

Druhý nás potřebuje, i když nás to nebaví. Pojetím svobody jako „konání pouze toho, co já chci“, začali jsme tak často konat i to, co náš blízký vůbec nechce a co mu ubližuje. Rozbýváme rodiny. Rozvádíme se. Bojujeme o děti, upíráme jim otce, občas i matky, prarodiče, příbuzné. Právě do podobného myšlení vstupuje v našem příběhu Hospodin a bledá Mojžíšova manželka vidí, že tady přestřelila. Vidí, že díky svému sobectví může přijít o všechno, co má v jejím životě skutečně cenu. Snad právě tady se urývá temná poznámka o Hospodinu, který se „chystal usmrtit“. V tomto smyslu my ale Hospodina ani nepotřebujeme, vždyť zabýváme své vztahy dnes a denně. Sipora si přivlastnila své děti a do jisté míry eliminovala manžela, který se projevoval jako slaboch. Zdánlivě měla vše pod kontrolou a vše se dělo dle její vůle. Ve skutečnosti vše nevědomky rozbíjela to jediné, co ji mohlo v životě nést. Sipora je vlastně úžasný vítěz! Ona rozpozná míru svého sobectví a říká, že nyní už bude respektovat Mojžíšovy pokrevní svazky a umožní to i společným dětem. Jakoby si poprvé uvědomila, že spolu s Mojžíšem si vzala i jeho rodinu, jeho etnické kořeny, jeho kulturu.

K víře nelze nikoho nutit. Ani křest, ani obřízka nic nezaručují. V našem příběhu je obřezán chlapec (možná dokonce chlapci) silné je na něm ale prozření Sipořino. Rodičovské náboženské rozepře tu nicméně byly a nejspíš i zůstávají, Mojžíš své chlapce navíc minimálně část jejich života nevedl ke vztahu k hebrejským kořenům. O Mojžíšových klucích tak v bibli uslyšíme jen několik negativních poznámek o tom, že se později dali k jakési sektě. Stejně jako nechal Hospodin jít svou cestou Izmaela, Ezaua, či Saula, nechá jít i je. Do rodiny víry lze pozvat, nelze v ní držet. Co ale Hospodin rezolutně odmítá, když je někomu ve vstupu do Boží rodiny bráněno, či když si někdo někoho sobecky přivlastňuje. Tak jako Sipora své chlapce, tak jako faraon „své“ hebrejské otroky.

Snad mi dáte za pravdu, že v tomto duchu jednal Bůh i později v Kristu Ježíši. Evangelia jsou plná Ježíšových polemik s těmi, kteří toho či onoho do rodiny víry přijmout nechtějí, s tím a tím zakazují se stýkat apod. Ježíš ale otevírá náruč Boží. V ústředním textu pašijí to Ježíš vyjádří ve svém úvodu k pesachové večeři. Říká: „*Toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za všechny.*“ Za eucharistií je tak ukrytá podobná myšlenka jako za obřízkou, myšlenka pokrevního příbuzenství. Do rodiny víry mohou patřit všichni přijímající, neboť se stávají jedné krve, krve Kristovy. Jen je třeba s Kristem, s Bohem, jít kus cesty. Ta cesta vede do Egypta, na kříž, snadno se z ní sejde, uteče. Kdo vytrvá, krom nového života dostane nádavkem také spoustu „pokrevních“ bratří a sester. Bohu za Vás díky.